

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

(พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๓๕)

ชาติภูมิ

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) นามเดิม ชา นามสกุล ช่วงโชติ เกิดวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมียที่บ้านก่อ (เดิมชื่อบ้านก้นถั่ว) หมู่ที่ ๙ ตำบลธาตุ (ปัจจุบันคือตำบลแสนสุข) อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อ นายมา มารดาชื่อ นางพิมพ์ ช่วงโชติ เป็นบุตรคนที่ ๕ ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๑๐ คน วัยเด็กได้เจริญเติบโตในบรรยากาศที่อบอุ่น มั่นคงของครอบครัวขนาดใหญ่ ลักษณะนิสัยเป็นคนซื่อสัตย์ ไม่ชอบโกหก พูดเก่ง อารมณ์ดี มีนิสัยตรงไปตรงมา เสียสละ รักความเป็นธรรม รักสันติ ไม่นิยมความรุนแรง และมีลักษณะของความเป็นผู้นำสูง

การศึกษาบรรพชาและอุปสมบท

พระโพธิญาณเถร ศึกษาเล่าเรียนจบการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๖๙ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จากโรงเรียนบ้านก่อ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. ๒๕๘๓ นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดบ้านก่อนอก อำเภวารินชำราบ
พ.ศ. ๒๕๘๕ นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดบ้านเค็งใหญ่ อำเภออำนาจเจริญ
พ.ศ. ๒๕๘๘ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดบ้านก่อนอก อำเภวารินชำราบ

เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ แล้วคิดอยากจะเป็นเด็กวัด จึงรบเร้าบิดา มารดาให้พาไปฝากเป็นศิษย์วัดกับ พระอาจารย์ลี วัดบ้านก่อนอก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้เรียนรู้กฎระเบียบ และกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ ตลอดจนจนการไหว้พระ สวดมนต์ และการอุปฐากรับใช้ครูอาจารย์ ที่วัดแห่งนี้ได้เพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกันมาเป็น “เสี่ยวอ๊ก” ชื่อเด็กชายพุ่ม ทุมมารณ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระภิกษุพร พระอังกค์หนึ่งในวัด

พ.ศ. ๒๕๗๔ อายุได้ ๑๓ ปี พระอาจารย์ลีสังเกตเห็นว่าเป็นคนเรียบร้อย ขยันหมั่นเพียรดี จึงให้บรรพชาเป็นสามเณรพร้อมกับเพื่อน ๆ หลายคน โดยมีพระครูวิจิตรธรรมภาณี (พวง) เจ้าอาวาสวัดมณีวนาราม อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระอุปัชฌาย์ หลังจากบรรพชาได้ศึกษาหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี และเรียนหนังสือพื้นเมืองที่เรียกว่า หนังสือตัวธรรมได้อย่างเชี่ยวชาญ แต่บรรพชาได้ ๓ ปี ก็ลาสิกขาบทกลับไปใช้ชีวิตทางโลกช่วยบิดา มารดาทำนาเหมือนเดิม ห่างจากทำนาก็ท่องเที่ยวไปตามประสาหนุ่มกับเพื่อนรัก คือ นายพุ่ม ทุมมารณ จนกระทั่งอายุได้ ๑๙ ปี มาพบรักกับนางสาวจ่าย ซึ่งเป็นลูกติดแม่เลี้ยงของนายพุ่มนั่นเอง บิดา มารดาทั้งสองฝ่ายก็ไม่รังเกียจ จึงตกลงกันว่าเมื่อนายชาพ้นเกณฑ์ทหาร และได้บวชแทนคุณบิดา มารดาสัก ๑ พรรษาแล้วก็จะแต่งงานกันทันที

พอเข้าหน้าฝนในปีนั้น ขณะนายชา สาละวนอยู่กับการเตรียมงานรอกการปักดำ ทางบ้านของนายพุ่ม บิดา มารดาได้ปรึกษารื้อกัน เห็นพ้องต้องกันว่า ควรให้นางสาวจ่ายแต่งงานเพื่อจะได้มีคนมาช่วยทำนา ขึ้นรอแต่นายชาก็ไม่พร้อมสักที ในที่สุดพ่อของนายพุ่มจึงตัดสินใจให้นางสาวจ่ายลูกเลี้ยงแต่งงานกับนายพุ่ม ลูกชายของตน ถึงแม้ลูกทั้งสองจะรู้สึกกระอักกระอ่วน แต่ก็ไม่กล้าปฏิเสธหรือขัดขืนผู้ใหญ่

วันหนึ่งเมื่อกลับจากทำนา นายชาเดินสวนทางกับนายพุ่มเพื่อนรัก นายพุ่มบอกว่า ได้นางสาวจ่ายเป็นภรรยาแล้ว เมื่อฟังแล้วถึงกับตัวชาและซึมไปนาน แต่ก็เข้าใจเหตุผลของผู้ใหญ่จึงไม่โกรธเพื่อน ยังคงรักษาสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนด้วยดีเสมอมา แต่กับนางสาวจ่ายนั้น พบหน้ากันคราวใดก็รีบหลบไปเสียก่อน ภายหลังแม่จะอุปสมบทได้เจ็ดปีแล้วก็ยังตัดอาลัยไม่ขาด จนได้ออกธุดงค์เจริญกัมมัฏฐานอย่างเด็ดเดี่ยวจริงจัง ความรู้สึกนั้นจึงค่อยจางคลายหายไป ถึงกระนั้นเมื่อคราวอบรมพระภิกษุสามเณร เรื่องกาม พระโพธิญาณเถร มักจะกล่าวถึงบุญคุณของนายพุ่มเสมอว่า “ถ้าเขาไม่แต่งงานกับแม่จ่าย เราก็คงไม่ได้บวช” (คณะกรรมการจัดการมรดกธรรม, ๒๕๕๐ : ๘)

หลังจากได้รับบทเรียนเรื่องอนิจจังบทแรก ความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อโลกก็เริ่มชัดเจน มองเห็นความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต จึงเกิดความระมัดระวังในเรื่องของกามราคะมากยิ่งขึ้น ดังอีกกรณีหนึ่ง สมัยบรรพชาเป็นสามเณร ได้รู้จักมักคุ้นกับพระภิกษุรุ่นพี่ให้ความเคารพนับถือตลอดมา แม้ต่างลาลิขบาทไปมีครอบครัวแล้วก็ยังไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เมื่อป่วยหนักและถึงแก่กรรมก็ไปช่วยงานตั้งแต่วันแรกจนพิธีเผาศพผ่านไป เพื่อน ๆ ที่ไปช่วยงานพากันกลับหมด นายชาเกรงว่าครอบครัวของเพื่อนจะว่าแห้วจึงอยู่เป็นเพื่อน โดยนอนอยู่นอกชานบ้าน ตอนดึกคืนที่สอง ภรรยาของผู้ตายออกมานอนแนบข้างพร้อมกับจับมือนายชาไปลูบไล้ทั่วเรือนร่าง นายชาต้องอดทนต่อสู้กับกามราคะอย่างหนัก รู้สึกละอายต่อบาป จึงแกล้งทำเป็นนอนหลับไม่รู้ไม่ชี้และไม่ให้ความร่วมมือ นางเกิดความละอายจึงลุกเดินลับเข้าห้องนอนตามเดิม เหตุการณ์ครั้งนี้สร้างความรู้สึกสลด สังเวชใจในโลกมายาแห่งฆราวาสวิสัย กระตุ้นความคิดของนายชาให้เจริญงอกงามเพื่อแสวงหาความหลุดพ้นในเวลาต่อมา ดังนั้นเมื่อครบอายุ ๒๑ ปี และทราบว่าจะต้องรับราชการทหาร นายชาจึงตัดสินใจอุปสมบท

เมื่อนำความต้องการไปเล่าให้บิดา มารดาฟัง ท่านทั้งสองต่างก็ปลาบปลื้มยินดี จึงพาไปอุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดก่อนใน ตำบลธาตุ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีพระครูอินทสารคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูวิรุฬสุตการ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการสวนเป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า “สุกฺกโ” แปลว่า ผู้เจริญด้วยดี เสร็จแล้วกลับมาจำพรรษาที่วัดก่อนนอก ตำบลธาตุ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

พอออกพรรษาเพื่อน ๆ ต่างก็พากันลาลิขบาทออกไป เมื่อไม่มีเพื่อนก็เอาหนังสือ ปาฏิโมกข์มาท่อง ได้ศึกษาปริยัติธรรมและสอบได้นักธรรมชั้นตรี ทำให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งศรัทธาในพุทธประวัติ และพระธรรมคำสอนยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้ตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่ว่าจะมอบกายถวายชีวิตนี้ไว้ได้รั่มโพธิญาณ จึงตั้งอธิษฐานในใจว่าจะมอบกายใจอันนี้ให้มันตายไปชาติหนึ่งแล้วจะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการเลย จะทำให้มันรู้แจ้งในชาตินี้แม้ว่าจะทุกข์ยากลำบากขนาดไหนก็ต้องทำ

พ.ศ. ๒๔๘๔ จึงตัดสินใจไปแสวงหาความรู้ในต่างถิ่น สำนักแรกที่เข้าพำนักคือวัดสวนสวรรค์ อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี แต่ตัวนี้ไม่มีสำนักเรียนจึงเดินทางไปเรียนที่วัดโพธิ์ตาก ซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก เลิกเรียนกลับมาพักที่วัดสวนสวรรค์ตามเดิม

พ.ศ. ๒๔๘๕ เดินทางสู่สำนักเรียนวัดบ้านหนองหลัก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีพระครูอรุณธรรมวิจารณ์เป็นเจ้าอาวาส พักอยู่ระยะหนึ่งแล้วเดินทางไปอยู่กับพระมหาแจ้ง วัดบ้านเต็งใหญ่ อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันอำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ) ได้ศึกษานักธรรมชั้นโทและบาลีไวยากรณ์ สิ้นปีสอบนักธรรมชั้นโทได้

พ.ศ. ๒๔๘๖ กลับไปอยู่กับพระครูอรุณธรรมวิจารณ์ ที่วัดบ้านหนองหลักตามเดิมและได้ทุ่มเทให้การศึกษานักธรรมชั้นเอกและเรียนไวยากรณ์อย่างเต็มที่ แต่หลังออกพรรษาก็ทราบข่าวทางบ้านว่าโยมบิดाप่วยหนัก คิดว่าโยมบิดานั้นเป็นผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือควรที่จะตอบแทนพระคุณท่าน ส่วนการศึกษานั้นยังมีโอกาสได้ศึกษาอีกตัดสินใจแล้วจึงเดินทางกลับไปเยี่ยมโยมบิดา เพื่อดูแลและช่วยในการรักษาพยาบาล แต่โยมบิดาอาการป่วยทรุดลงมากอยากให้กลับไปเรียนตามเดิมและขอร้องไม่ให้ลาลิขบาท ท่านรับปากกับโยมบิดาว่า “ไม่สึกหรอก จะสึกไปทำไม” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๔๙ : ๘)

พระโพธิญาณเถร ได้อยู่ดูแลโยมบิดาจนกระทั่งโยมบิดาถึงแก่กรรม ตลอดเวลาได้พิจารณาถึง ธาตุกรรมฐาน ดูอาการที่สังขารทั้งมวลเกิดขึ้น ย่อมเสื่อมสลายไป เกิดความสังเวชใจว่าอันชีวิตย่อมสิ้นสุดลง แค่นี้หรือ จะยากดีมีเงินก็พากันดิ้นรนไปหาความตาย

เมื่ออุปสมบทโยมบิดาเสร็จสิ้นแล้ว ก็เดินทางกลับสำนักวัดบ้านหนองหลักเพื่อศึกษาเล่าเรียนต่อ แต่บางวันบางโอกาสเมื่อระลึกภาพของโยมบิดาที่นอนป่วยร่างซูบผอม อ่อนเพลีย นึกถึงคำสั่งของโยมบิดา และนึกถึงภาพที่ท่านสิ้นใจไปต่อหน้า ยิ่งทำให้ท่านมั่นใจและปักใจแน่วแน่ในชีวิตนี้จะต้องอุทิศให้กับการประพฤติปฏิบัติ เพื่อพาตัวเองให้พ้นทุกข์ในชาตินี้ให้ได้ จนถึงกับตั้งสัตย์อธิษฐานกับตัวเองว่า

“...เอาละ ชาตินี้เราจะมอบกายอันนี้ ใจอันนี้ให้มันตายไปชาติหนึ่ง จะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ทุกประการเลย จะทำให้มันรู้จักในชาตินี้ ถ้าไม่รู้จักก็ลำบากอีก จะปล่อยวางมันเสียทุกอย่าง จะพยายามทำ ถึงแม้ว่ามันจะทุกข์ มันจะลำบากขนาดไหน ก็ต้องทำชีวิตในชาตินี้ให้เหมือนวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเท่านั้น ทั้งมัน จะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จะทำตามธรรมะให้มันรู้ ทำให้มันยุ่งยากนัก วัฏสงสารนี้” (คณะกรรมการมรดก ธรรม ๒๕๔๙ : ๑๗)

พ.ศ. ๒๕๔๗ เริ่มแปลหนังสือธรรมบท อันเป็นหลักสูตรเปรียญธรรม ๓ ประโยค และได้เริ่มฝึกสมาธิแต่ไม่ค่อยราบรื่นนักเพราะมีวแต่ภาวนาของอยาก ของกินจนวุ่นวายไปหมดในระหว่างพรรษา หลังจากแปลหนังสือธรรมบทไปหลายเล่มแล้ว ได้นึกเปรียบเทียบการประพฤติปฏิบัติของตนกับภิกษุในครั้งสมัยพุทธกาล รู้สึกว่าช่างห่างไกลกันลิบลับ เปรียบเทียบกันไม่ได้เลย จึงตั้งใจเริ่มเบื้อหน่วยต่อการศึกษา คิดว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์และพระพุทธองค์คงไม่มีพุทธประสงค์ให้บวชเพื่อเรียนอย่างเดียว จึงอยากศึกษาทางปฏิบัติดูบ้าง เพื่อจะได้ทราบว่ามี ความแตกต่างกันเพียงใด แต่ยังไม่เห็นครูบาอาจารย์ผู้พอจะเป็นที่พึ่งได้ จึงตัดสินใจ กลับมายังวัดก่อนอก

จาริกธุดงค์แสวงหาโมกขธรรม

พ.ศ. ๒๕๔๘ ทราบว่าการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่วัดป่าเลอ อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ได้เดินทางไปศึกษา แต่ไม่ถูกจริตของตน จึงกลับมาจำพรรษา ที่วัดก่อนอก ช่วยแบ่งเบาภาระครูบา อาจารย์ด้วยการสอนพระปริยัติธรรม และศึกษานักธรรมชั้นเอกไปด้วย ปรากฏว่าสอบ นักธรรมชั้นเอกได้ ส่วนการสอนพระปริยัติธรรมนั้น ขณะสอนสังเกตเห็นว่าภิกษุสามเณรไม่จริงจึงต่อการเรียน บางรูปขาดความเคารพ เกียจคร้าน เรียนเอาพอกเป็นพิธี ทำให้สลดใจ ต่อ ความเป็นอยู่ของนักบวชที่ขาดการปฏิบัติมากขึ้น พอลอกพรรษาจึงเตรียมบริขารสำหรับภาร จาริกธุดงค์เพื่อออกแสวงหา ครูบาอาจารย์ด้านการปฏิบัติตามที่ได้ตั้งใจไว้ต่อไป

พ.ศ. ๒๕๔๙ พระโพธิญาณเถรกับพระภิกษุฉวลิย์ ญาณจारी (พระศรีคัมภีร์ญาณฉวลิย์ ญาณจारी ป.ธ.๙ วัดระฆังโฆสิตาราม กรุงเทพฯ) ได้จาริกธุดงค์จากจังหวัดอุบลราชธานี มุ่งหน้าสู่ภาคกลาง ผ่านดงพญาเย็น เข้าสู่เขตจังหวัดสระบุรี แวะกราบหลวงพ่อกษेत्रแห่งวัดเขาวงกต จังหวัด ลพบุรี แต่ท่านมรณภาพไปแล้ว คงเหลือแต่ลูกศิษย์ของท่านคือ ท่านอาจารย์วรรณ ดูแล สำนักแทน เมื่อพิจารณาสถานที่วัดเขาวงกต พบว่าสงบวิเวกเหมาะแก่การประพฤติปฏิบัติ จึง ขอพำนักและจำพรรษาที่นั่น ที่วัดเขาวงกตนี้มีโอกาสได้สนทนาธรรมกับพระธุดงค์ชาวเขมร ซึ่งมีความรู้แตกฉาน เชี่ยวชาญทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติเป็นอย่างดี ทำให้รู้สึกซาบซึ้งใน น้ำใจมาก นอกจากนี้ยังได้ศึกษาคำสอนและข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ของหลวงพ่อกษेत्रตลอดจน ศึกษาพระวินัยจากหนังสือวิสุทธิมรรคและบุพพสิกขาพรรณนา แล้วใช้ปัญญาพิจารณาลึ่ งต่าง ๆ เป็นหลักในการปฏิบัติจึงได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณกับตนเองว่า สิ่งใดที่ไม่บริสุทธิ์และไม่ ถูกต้องตามพระวินัยจะไม่เกี่ยวข้องและไม่ล่วงละเมิดเป็นอันขาด

ในระหว่างจำพรรษาที่วัดเขาวงกต ได้ฟังเรื่องราวของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต จากโยมคนหนึ่งเกิดความรู้สึ กเลื่อมใส เมื่อออกพรรษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระภิกษุฉวลิย์มีความสนใจศึกษาตำรับตำรา จึงปรารภเรื่องวิถีชีวิตกัน ระหว่างเพื่อนแล้วแยกทางกัน พระภิกษุฉวลิย์ไปเรียนพระปริยัติธรรมที่กรุงเทพฯ ส่วนตัวเองกับพระภิกษุภาคกลาง ๔ รูป ออกเดินทางย้อนกลับมาที่จังหวัดอุบลราชธานี พักอยู่ที่วัดก่อนอก ระยะเวลาหนึ่ง แล้วจาริกธุดงค์ไปจังหวัดสกลนคร

พบพระอาจารย์ใหญ่วิปัสสนากัมมัฏฐาน

ก้าวแรกที่ย่างเข้าสู่สำนักวัดป่าหนองผือใน รัลึกประทับใจในบรรยากาศอันสงบ ร่มรื่น ลานวัดสะอาด กิริยามารยาทของเพื่อนบรรพชิตน่าเลื่อมใส เกิดความพึงพอใจว่าทุกสำนักที่ผ่านมา ยามเย็นวันแรกที่ไปถึง ได้ไปกราบ นมัสการหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พร้อมศิษย์ของท่านเพื่อฟังธรรม และถามความสงสัยในการปฏิบัติ หลวงปู่มั่นให้ยึดพระ ธรรมวินัยเป็นหลักและกล่าวว่า

“ถ้าหากว่าเราอบรมจิตของเราให้มีความละเอียด มีความกลัวต่อความผิดทั้งหมด เราก็จะเป็นคนที่ สำรวมสังวรระวัง เพราะมีความละเอียดและเกรงกลัวต่อความผิด เมื่อเป็นอย่างนั้นก็จะเป็นเหตุให้เราเป็นคนมี กน้อย และสติก็จะกล้าขึ้น จะยืน เดิน นั่ง นอนอยู่ที่ไหนมันจะตั้งอกตั้งใจมีสติเปี่ยมเสมอ ความระวังมันก็เกิดขึ้น อะไรทั้งหมดที่ท่านศึกษาในหนังสือนะ มันขึ้นต่อจิตทั้งนั้น ถ้าท่านยังไม่อบรมจิตของท่านให้มีความรู้ มีความสะอาดแล้ว ท่านจะมีความสงสัยอยู่เรื่อยไป ... ดังนั้นท่านจงรวมธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้ที่จิต สำรวมอยู่ที่จิต อะไรที่เกิดขึ้นมา ถ้าสงสัย ... ถ้ายังไม่รู้แจ้งแล้วอย่าไปทำ ... อย่าไปพูด ... อย่าไปละเมิดมัน...” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๕๐ : ๓๑-๓๒)

คืนนั้น พระโพธิญาณเถร ได้นั่งฟังธรรมร่วมกับศิษย์หลวงปู่มั่น จนกระทั่งเที่ยงคืนจิตใจเกิดความสงบ ระวังเป็น สมภาณี ความเห็นตื้นเขินเมื่อย่ำจากการเดินทางอันตรธานไปสิ้น คืนที่สองหลวงปู่มั่น ได้แสดงปณิธานธรรมต่าง ๆ ให้ฟัง อย่างละเอียดลึกซึ้ง จนคลายความลังเลสงสัยในวิถีทางการปฏิบัติ เกิดความปลาบปลื้มปิติในธรรมอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน พอวันที่สามจึงกราบลาหลวงปู่มั่น เดินธุดงค์ลงมาทางอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม รอนแรมพักภาวนาตามป่าช้ามา เรื่อย ๆ ตลอดเส้นทางในขณะนั้นไม่ว่าจะเดินจงกรม หรือนั่งสมาธิอยู่ที่ใดก็ตาม มีความรู้สึกที่หลวงปู่มั่นคอยติดตามให้ คำแนะนำตักเตือนอยู่ตลอดเวลา

แสวงหาความรู้และการปฏิบัติไม่สิ้นสุด

เมื่อเดินทางมาถึงวัดป่าโปร่งคลอง ซึ่งเป็นสำนักของพระอาจารย์คำดี ได้ขอเข้าพำนักบำเพ็ญภาวนาในป่าช้า เป็น การทดสอบความกล้ากับความกลัวของตนเอง คืนนั้นพบเหตุการณ์ที่ไม่เคยคาดฝัน ปรากฏว่าเกิดความกลัวมากกว่าความ กล้า กลัวจนกระทั่งเอาบาตรเป็นที่พึ่ง เมื่อความกลัวสุดขีดมาถึงจึงถามตัวเองว่าที่กลัวนั้น กลัวอะไร มีคำตอบสวน ออกมาว่า กลัวตาย แล้วความตายอยู่ที่ไหน ความตายอยู่ที่เรานี่เอง หนีมันไม่ได้ดอก เมื่อคำถาม คำตอบจบลง ความรู้สึกเปลี่ยนไป ความกลัวที่มีอยู่มาก ๆ ก็หายไป เมื่อเอาชนะความกลัวได้ทั้งเสียงฟ้า เสียงลม เสียงฝนเทกระหน่ำลง มาจนเปียกโชกทั้งร่าง ร่างกายหนาวสั่นก็ไม่ยอมลุก บำเพ็ญเพียรภาวนาจนสว่าง มองทางไหนฟ้าเหลืองไปหมด ปัสสาวะ ออกมาเป็นเลือด เกิดอาการไข้หนัก แต่ไม่ละการเพียรภาวนาจนอาการทุเลาลง จึงกราบลาพระอาจารย์คำดีเดินทางต่อไป จนถึงวัดป่าเมธาวิเวก บ้านหนองฮี ตำบลหนองฮี อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม มีพระอาจารย์กนิรี จันทิโย ซึ่งเป็น ศิษย์ของหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล เป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่นั่น

หลวงปู่กนิรี จันทิโย เป็นครูอาจารย์ที่มีปฏิภาณเรียบง่ายนำเคารพบูชา ชอบใช้ชีวิตโดดเดี่ยว มั่นคงในข้อวัตร ปฏิบัติ เป็นผู้มักน้อย สันโดษ แต่ขยันในการทำงานทุกอย่างที่พระจะพึงกระทำได้ บริหารเครื่องใช้ของท่านล้วนแต่เป็นของ ปอน ๆ ส่วนใหญ่เกิดจากฝีมือของท่าน แม้จะไม่สวยงามแต่จะใช้จนสึกกร่อนและผุพังไปเอง

ในพรรษาที่พำนักอยู่กับหลวงปู่กนิรีนี้ พระโพธิญาณเถร ได้ทำความเพียรอย่างหนัก เดินจงกรมทั้งวัน ฝนจะตก แดดจะออกอย่างไรก็เดิน เดินจนทางเดินจงกรมเป็นร่อง คืนหนึ่งหลังจากทำความเพียรแล้ว คิดจะพักผ่อนบนกุฏิเล็ก ๆ จึงเอนกายลงนอน พอศรีษะถึงหมอนได้กำหนดสติ เมื่อเคลิ้มไปเกิดนิมิตขึ้นว่า หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ได้มาอยู่ใกล้ ๆ นำ แก้วลูกหนึ่งมายื่นให้แล้วพูดว่า “ชา เราจะให้แก้วลูกนี้แก่ท่าน มันมีรัศมีสว่างไสวมาก” ในนิมิตนั้นท่านได้ยื่นมือขวา ออกไปรับแก้วลูกนั้นพร้อมกับลูกขึ้นนั่ง พอรู้สึกตัวก็เห็นตัวเองยังกำมือและอยู่ในท่านั่งตามปกติ มีอาการ คิดค้นธรรมะ เพื่อความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติมีสติปลื้มใจตลอดพรรษา

พ.ศ. ๒๕๔๑ เมื่อได้อยู่ร่วมศึกษาปฏิบัติและอุปฐากรับใช้หลวงปู่กนิริ จนุทิโย จนกระทั่งถึงฤดูแล้งจึงได้กราบลาครูบาอาจารย์ จาริกธุดงค์ต่อไป หลวงปู่กนิริกล่าวเตือนสั้น ๆ ว่า “ท่านชา อะไร ๆ ในการปฏิบัติท่านก็พอสมควรแล้ว แต่อยากให้ระวังเรื่องเทศน์นะ” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๔๙ : ๓๗)

การจาริกธรรมธุดงค์ทุกแห่งล้วนมีปัญหาอุปสรรคทดสอบความมั่นคง เต็ดเดียวอยู่ตลอด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดจากภัยธรรมชาติ จากสัตว์ร้าย หรือญาติพี่สาว แต่สิ่งที่ทำให้หนักใจที่สุดก็เรื่องของมาตุคามและกามราคะ พระโพธิญาณเถรเคยปรารภถึงความหลังให้ชาวบ้านฟังอย่างช้า ๆ ว่า “...โอย ยากหลายแนว แต่แนวที่มันยากกว่าอิทธิฤทธิ์เรื่องแม่อกนี่แหละ...” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๔๙ : ๓๕)

เมื่อครั้งจำพรรษาที่พระอาจารย์กนิริ กามราคะเข้ามารุมเร้าอย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นเดินจงกรมหรือนั่งสมาธิ หรืออยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม จะปรากฏเห็นอวัยวะเพศหญิงลอยปรากฏเต็มไปหมด เกิดความรู้สึกรุนแรงแทบทำความเพียรไม่ได้ ต้องอดทนต่อสู้กับความรู้สึกและนิมิตเหล่านั้นอย่างลำบากยากเย็น มันรุนแรงพอ ๆ กับความกลัวที่เกิดเมื่อครั้งไปภาวนาที่ป่าช้าครั้งแรก เดินจงกรมไม่ได้ เพราะองค์กำเนิดถูกผ้าเข้ามีอาการไหวตัวป้องกันความเป็นเพศ ต้องทำที่จงกรมในป่าทึบเพื่อเดินเฉพาะในเวลาค่ำมืดและเวลาเดิน ต้องถลกสบงพันเอาไว้ การต่อสู้กับกามราคะเป็นไปอย่างทรหดอดทนขบเคี้ยวกันอยู่นานถึง ๑๐ วัน ความรู้สึกและนิมิตเหล่านั้นจึงสงบลงและขาดหายไป

เรื่องนี้พระโพธิญาณเถรได้เปิดเผยให้สาธุศิษย์ทราบภายหลังด้วยเห็นว่าเป็นคติธรรมได้ โดยเฉพาะแก่พระหนุ่มวัยฉกรรจ์ เพราะเป็นพยานพิสูจน์ว่ากามราคะจะสีกั้มเท่าไร ผู้มีศรัทธายิ่งก็เอาชนะได้ เมื่อพระมงคลกิตติธาดา (อมรเขมจิตโต) ศิษย์ผู้บันทึกชีวิตประวัติถึงตอนนี้ ไม่แน่ใจว่าจะสมควรเผยแผ่หรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า “ต้องเออเลย ถ้าไม่เออตอนนี้ลงหนังสือด้วยก็ไม่ต้องพิมพ์ประวัติเลย” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๔๙ : ๓๖)

ค้นพบสังขธรรม

พระโพธิญาณเถร เดินทางไปเรื่อย ๆ เพื่อแสวงหาที่สงบวิเวก บำเพ็ญสมณธรรม จนถึงบ้านโคกยาว จังหวัดนครพนม ได้พำนักอยู่ในวัดร้าง ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๑๐ เส้น ระยะนี้จิตสงบระงับดีมาก ได้เล่าถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการภาวนาที่วัดร้างนั้นว่า

“...คืนนั้นประมาณห้าทุ่มกว่า ๆ ขณะเดินจงกรมอยู่ รู้สึกแปลก ๆ มันแปลกมาตั้งแต่กลางวันแล้ว รู้สึกว่าไม่คิดอะไรมากมีอาการสบาย ๆ เมื่อเดินจงกรมเมื่อยแล้วจึงขึ้นไปนั่งในกระท่อมเล็ก ๆ ขณะนั่งดูข้าเข้าแทบไม่ทัน จิตมันอยากสงบมันเป็นของมันเอง พอนิ่งลงแล้วจิตมันก็สงบจริง ๆ รู้สึกตัวหนักแน่น คืนนั้นในหมู่บ้านมีงาน เขาร้องรำทำเพลงกันได้ยินอยู่ แต่จะทำให้ไม่ได้ยินก็ได้ เมื่อไม่เอาใจใส่ก็เจ็บไม่ได้ยินจะได้ยินก็ไม่ได้ยิน ไม่รู้สึกรำคาญ ดูจิตกับอารมณ์ก็เห็นตั้งอยู่คนละส่วน เหมือนวัตถุสองอย่างตั้งอยู่โดยไม่ติดกัน ก็เลยเข้าใจว่าเมื่อจิตเป็นสมาธิแล้วถ้ามันไปก็ไม่ได้ยินเสียง ถ้าวางก็เจ็บ ถ้ามีเสียงขึ้นก็เห็นจิตกับเสียงเป็นคนละส่วน จิตใจขณะนั้นไม่เอาใจใส่ในสิ่งอื่นเลย ไม่มีความเกียจคร้าน ไม่มีความเหน้อย ไม่มีความรำคาญ ของเหล่านี้ไม่มีในจิต มีแต่ความพอดีหมดทุกอย่างในนั้น

ต่อมาจึงหยุดพัก หยุดแต่การนั่งเท่านั้น ใจเหมือนเก่ายังไม่หยุด ดึงเอาหมอนมาวางไว้ตั้งใจจะพักผ่อน เมื่อเอนกายลงจิตยังสงบอยู่อย่างเดิม พอศรีษะถึงหมอน มีอาการน้อมเข้าไปในใจ คล้ายกับมีสายไฟอันหนึ่งไฟถูกสวิตซ์ไฟฟ้าเข้า มีความรู้สึกวากายระเบิดเสียงดังมาก ความรู้ที่มีอยู่นั้นละเอียดที่สุด พอมันผ่านตรงจุดนั้นก็หยุดเข้าไปในโน้น แม้อะไร ๆ ทั้งปวงก็ส่งเข้าไปไม่ได้ ไม่มีอะไรเข้าไปถึง หยุดอยู่ข้างในสักพักหนึ่งก็ถอยออกมาจนถึงปกติธรรมดาที่ว่าถอยออกมาไม่ใช่ว่าเราจะให้ถอย มันเป็นเอง เราเป็นเพียงผู้ดู ผู้รู้เท่านั้น เมื่อจิตเป็นปกติดังเดิมแล้ว คำถามก็มีขึ้นว่า นี่มันอะไร คำตอบเกิดขึ้นว่า สิ่งเหล่านี้ของมันเป็นเองไม่ต้องสงสัย มันคิดเท่านั้นจิตก็ยอม

เมื่อหยุดสักพักหนึ่งก็น้อมเข้าไปอีก เราไม่ได้ให้น้อม มันน้อมเอง พอเข้าไป ๆ ก็ไปถูกสวิตซ์ไฟดังเก่า ครั้งที่สองนี้ร่างกายแตกละเอียดหมด แล้วหลุดเข้าไปข้างในอีก...เจ็บ!...ยิ่งกว่าเก่า ไม่มีอะไรส่งเข้าไปถึง...

พอสมควรแล้วก็ถอยออกมาตามสภาวะของมัน...ในเวลานั้นมันเป็นอัตโนมัติ มิได้แต่งวางเป็นอย่างนั้น จงเป็นอย่างนี้ จงออกอย่างนั้น จงออกอย่างนี้...ไม่มี เราเป็นเพียงผู้ทำความรู้ ดูอยู่เฉย ๆ

เมื่อนั่งพิจารณาก็น้อมเข้าไปอีก ครั้งที่สามนี้โลกแตกละเอียดหมด ทั้งพื้นปฐพีแผ่นดิน แผ่นหญ้า ภูเขา เลากา เป็นอากาศธาตุหมด ไม่มีคน หมดไปเลย ตอนสุดท้ายนี้ไม่มีอะไร ดูยาก พูดยาก ของสิ่งนี้ไม่มีอะไรมา เปรียบปานได้เลย สามขณะนี้ใครจะเรียกว่าอะไร ใครรู้ เราจะเรียกว่าอะไรเล่า

ที่เล่ามานี้เป็นเรื่องจิตตามธรรมชาติทั้งนั้น เราไม่ต้องการอะไร มีศรัทธาก็ทำเข้าไปจริง ๆ เอาชีวิตเป็น เดิมพัน เมื่อถึงวาระที่เป็นอย่างนี้ออกมาแล้ว โลกนี้ แผ่นดินนี้ มันพลิกหมด ความรู้ ความเห็น มันแปลกไป หมดทุกสิ่งทุกอย่าง

ในระยะนั้น ถ้าคนอื่นเห็นอาจจะว่าเราเป็นบ้าจริง ๆ ถ้าผู้ควบคุมสติไม่ดีอาจเป็นบ้าได้ เพราะมันไม่ เหมือนเก่าสักอย่างเลย เหมือนคนในโลกไม่เหมือนเก่า แต่มันก็เป็นเฉพาะเราผู้เดียวเท่านั้น แปลกไปหมดทุก อย่าง ความนึกคิดทั้งหลายทั้งปวงก็เช่นกัน เขาคิดไปทางโน้น แต่เราคิดไปทางนี้ เขาพูดมาทางนี้ เราพูดทางโน้น มันต่างกับมนุษย์ไปหมด นี่เป็นเรื่องกำหนดของสมาธิ ถ้าเป็นสมาธิถึงขั้นนี้ถึงที่สุดของมันแล้ว

เราเอาความสงบขั้นนี้มาพิจารณา รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่มากกระทบใจ... อารมณ์ ทั้งหลายเกิดขึ้นมา เราเอาความสงบมาพิจารณารู้เท่าทันหมด รู้ว่าสิ่งไหนดี สิ่งไหนไม่ดี อาการที่พิจารณาออกมา จากความสงบเหล่านี้แหละเรียกว่า ปัญญา เป็น วิปัสสนา...”

(คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๕๐ : ๕๔-๕๗)

วันคืนที่วัดร้างบ้านโคกยาวผ่านไปสิบเก้าวัน การบำเพ็ญเพียรทางจิตได้รับผลดียิ่ง คมค้ำกับการต่อสู้ที่เอาชีวิต เป็นเดิมพัน โดยมีความบากบั่นมานะอดทน ซึ่งปัญญาเป็นธรรมาธุ และเป็นเสมือนเพื่อนร่วมทางในชีวิตดุจดั่ง

เมื่อพบกับความสงบแห่งจิตที่ยากยิ่งที่จะบรรยายความรู้สึกลึกซึ้งแก่ใคร ก็ออกเดินทางจากวัดร้างเดินธุดงค์ระหว่าง ทางพบปะชาวบ้าน มีผู้ไต่ถามปัญหาต่าง ๆ ก็ตอบได้แจ่มแจ้งและจับพล้น ไม่มีติดขัดทั้งปัญหาที่พบด้วยตนเองและของ คนอื่น เดินธุดงค์นอนแรมพักตามป่าเขาลำเนาไพร ถ้าคุหา เงื่อมผา และริมธารเรื่อยไป จนถึงอำเภอศรีสงคราม จังหวัด นครพนม พักภาวนาอยู่ริมแม่น้ำโขง แล้วข้ามไปนมัสการพระพุทธบาทพลสันต์ที่ฝั่งลาว และย้อนกลับมาที่อำเภอศรี สงครามอีกครั้ง จนจะเข้าพรรษาเดินธุดงค์มาถึงวัดป่าเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครพนมและได้จำพรรษาพร้อมกับหลวงตา เจ้าอาวาสและพระภิกษุ สามเณรหลายรูปที่วัดแห่งนั้น ตลอดพรรษาได้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติจนหลวงตาและภิกษุ สามเณรให้ความเคารพเลื่อมใสและศรัทธา

พ.ศ. ๒๕๔๒ พระโพธิญาณเถร ได้ออกเดินทางมุ่งหน้าสู่กุลังกา อำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม ได้พบ ท่านอาจารย์วัง พำนักอยู่ในวัดพร้อมกับเณรน้อยสองรูปได้สนทนาและถามปัญหาธรรมกับ ท่าน เกิดความเข้าใจในความละเอียดลึกซึ้งของการปฏิบัติมากขึ้น เมื่อได้เวลาอันสมควรก็ กราบลาท่านเดินธุดงค์มุ่งหน้าสู่วัดป่าหนองฮี เพื่อกราบเยี่ยมหลวงปู่กินรีอีก การพบกันครั้งนี้ หลวงปู่กินรีให้คำแนะนำสั้น ๆ ตามอหยาตัยของท่านว่า

“...ท่านชา การเที่ยวธุดงค์ของท่านก็พอสมควรแล้ว ควรไปหาที่อยู่เป็นหลักแหล่งในที่ราบ ๆ บ้างนะ” ท่านกราบเรียนหลวงปู่กินรีว่า “กระผมตั้งใจจะธุดงค์กลับไปทางบ้านที่อุบลครับ” แล้วหลวงปู่กินรีกล่าวแนะนำ อีกว่า “จะกลับบ้าน เพราะคิดถึงใครหรือเปล่า? ถ้าคิดถึงผู้ใด ผู้นั้นจะให้โทษแก่เรา...” (คณะกรรมการมรดก ธรรม, ๒๕๕๐ : ๗๘)

ออกจากวัดป่าหนองฮี เดินธุดงค์ลงมาทางอีสานใต้ รอนแรมในป่าอยู่หลายวันจนถึงบ้านป่าตาว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบัน อำเภอไทยเจริญจังหวัดยโสธร) พักอยู่สองเดือน แล้วธุดงค์ต่อจนมาถึงบ้านก่อ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี แวะพักที่ป่าช้าวัดก่อนอกเพื่อเยี่ยมเยือนโยมมารดาและญาติพี่น้อง ประมาณสิบห้าวันจึง

เดินทางต่อไปที่บ้านสวกลัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้จำพรรษาที่ป่าแห่งนั้น การบำเพ็ญสมณธรรมดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ ไม่ย่อหย่อนและไม่ทอดยง จิตใจสงบระงับมาก

พ.ศ. ๒๔๙๓ เดินทางจากบ้านสวกลัยสู่กรุงเทพฯ ได้ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่วัดปากน้ำประมาณ ๗ วัน จึงเดินทางต่อไปยังวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และได้จำพรรษาที่นี้ ระหว่างพรรษานี้อาพาธอาการหนัก อาศัยความอดทนและกำลังใจที่เกิดจากความคิดที่ถูกต้อง รวมทั้งการทอดอาลัยในสังขารร่างกาย “หายก็เอา ตายก็เอา ถ้าคิดอยากหายอย่างเดียวทุกซ์แน่” จึงนั่งสมาธิบำเพ็ญภาวนาใช้ธรรมโอสวธรักษา ในที่สุดอาการไข้ก็ทุเลาลง รุ่งเช้าก็ออกบิณฑบาตได้

เรื่องการอาพาธขณะครั้งนั้น เมื่อเวลาแสดงธรรมแก่ศิษย์ท่านมักจะยกเหตุการณ์ขณะร้อนแรมโหดเดียวในป่าเขตจังหวัดสกลนครกับจังหวัดนครพนม ขณะอาพาธหนักนอนซมเพราะพิษไข้อยู่คนเดียวบนภูเขา ไข้สูงมากจนลุกไม่ขึ้น รู้สึกอ่อนเพลียมากจนม่อหยลกลับไป พอรู้สึกตัวตื่นขึ้นก็เป็นเวลาพลบค่ำ ขณะนอนลืมตาคิดถึงสภาพความลำบากยากไร้ของตนอยู่ ได้ยินเสียงกึ่งร้องดังก้องภูเขาจึงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า

“...อ๊ี้แก้งและสัตว์ป่าต่าง ๆ มันป่วยเป็นไหม เพราะมันมีสังขารร่างกายเหมือนเรานี้แหละ มันมียากิน ... มีหมอดียาให้หรือเปล่า เปล่า...ไม่มีเลย...มันคงหายอดไม่ใบหญ้าตามมีตามได้ สัตว์ป่ามันไม่มียากิน ไม่มีหมอรักษา แต่ก็ยังมีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์ต่อมาเป็นจำนวนมากมิใช่หรือใช้...ถูกแล้ว...”

พอพิจารณาได้ข้อคิดเช่นนี้ ก็มีกำลังใจดีขึ้นมาก พยายามลุกตะเกียกตะกายไปเอาน้ำในกามาดื่ม แล้วลุกขึ้นนั่งทำสมาธิจนอาการไข้ทุเลาลงเรื่อย ๆ รุ่งเช้าก็มีกำลังออกไปบิณฑบาตได้

หลังอาพาธหนักที่วัดใหญ่ชัยมงคล ท่านทำความเพียรภาวนาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อออกพรรษาได้รุ่งดึกไปยังเกาะสีชัง พักอยู่บนเกาะประมาณหนึ่งเดือน แล้วย้อนกลับมาพักที่วัดใหญ่ชัยมงคลอีกระยะหนึ่ง จึงกลับคืนสู่สานเดินทางถึงบ้านก่อ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี แสดงธรรมโปรดญาติพี่น้องให้เกิดความรู้ความเข้าใจในบาปบุญคุณโทษยิ่งขึ้น ก็ออกรุ่งดึกตามสถานที่วิเวกต่าง ๆ ต่อไป จนกระทั่งถึงบ้านป่าตาว และได้พำนักจำพรรษาที่ ๑๔ (พ.ศ. ๒๔๙๕) อยู่ที่วัดถ้ำหินแตก (ปัจจุบันคือวัดป่าชาปฐุม สาขาสำรองที่ ๑๔ วัดหนองป่าพง ตั้งอยู่ที่บ้านป่าตาว หมู่ที่ ๓ ตำบลไทยเจริญ อำเภไทยเจริญ จังหวัดยโสธร) ขณะจำพรรษาที่วัดถ้ำหินแตกปีที่ ๒ ในพรรษาท่านได้ปลีกไปภาวนาตามลำพังบนภูอกอย ซึ่งเป็นป่ารก สงบวิเวกเหมาะแก่การภาวนา ห่างจากวัดถ้ำหินแตกประมาณ ๓ กิโลเมตร (ปัจจุบันคือ วัดภูอกอย อำเภไทยเจริญ จังหวัดยโสธร) ตอนเช้าลงมาบิณฑบาต แล้วแะฉนอาหารร่วมกับพระภิกษุ สามเณรที่วัดถ้ำหินแตกทุกวัน ฉนเสร็จแล้วกลับขึ้นไปภาวนาบนภูอกอยตามเดิม

ดงหนองป่าพงถิ่นแสวงหาโมกขธรรม

พ.ศ. ๒๔๙๗ มารดาและพี่ชายตลอดจนญาติพี่น้องและชาวบ้านก่อ เดินทางมานิมนต์ให้กลับไปโปรดญาติโยมทางบ้านก่อ พิจารณาเห็นว่าถึงเวลาสมควรแล้วที่จะได้ให้ธรรมานุเคราะห์แก่ผู้มีพระคุณ จึงรับนิมนต์ เมื่อตกลงกันเรียบร้อยแล้วจึงพร้อมด้วยพระภิกษุ สามเณรส่วนหนึ่งอำลาชาวบ้านป่าตาว ออกเดินทางสู่มาตุภูมิ

ยามบ่ายของวันที่ ๘ มีนาคม พระโพธิญาณเถร กับคณะก็เดินทางมาถึงดงป่าพง ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านก่อไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร คั้นนั้นได้พักที่ริมหนองน้ำชายดงป่าพง ซึ่งเป็นป่าที่รกทึบ เป็นป่าใหญ่ ชุกชุมด้วยไม้ป่าแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่านานาชนิด ชาวบ้านเรียกดงดิบนี้ว่า หนองป่าพง

วันต่อมา ผู้ใหญ่ลาซึ่งเป็นพี่ชายมานิมนต์ให้เข้าไปสำรวจหาที่พักในป่าใหญ่ พวกคนบุกป่าฝ่าหนามเข้าไปอย่างยากลำบากจนกระทั่งถึงดงมะม่วงใหญ่ เดินสำรวจรอบ ๆ บริเวณนั้นแล้วก็ช่วยกันปรับพื้นที่ จอมปลวกเก่า ๆ ใช้เป็นที่พัก ส่วนพระภิกษุสามเณรที่ติดตามก็กางกลดอยู่รายรอบ

หลายวันต่อมาชาวบ้านก่อและชาวบ้านกลาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก็มาช่วยสร้างกุฏิหลังเล็ก ๆ ให้สี่หลัง มุงด้วยหญ้าคา กั้นฝาด้วยใบตองขาด (ใบเหียง) ซึ่งใบหนาทนแดด ทนฝน ปูพื้นด้วยฟากไม้ไผ่ และขุดบ่อน้ำให้หนึ่งบ่อ

หลังจากมีกุฏิที่พออาศัยหลบแดดฝนได้บ้างแล้ว พระโพธิญาณเถระก็พาคณะมุ่งบำเพ็ญภาวนาอย่างพากเพียร ถึงจะลำบากยากไร้ปัจจัยแทบทุกอย่างก็ไม่ทำให้ย่อท้อ ต่อมาแม่พิมพ์ซึ่งเป็นโยมมารดาได้ชักชวนญาติมิตรอีกสามคนมาบวชชี และเข้าร่วมทุกซ่ยกลำบากกับพระภิกษุสามเณรรุ่นบุกเบิกนี้ด้วย

กิตติศัพท์ของพระอรุณวงศ์มีฐานในดงป่าพง เริ่มถูกกล่าวขวัญในหมู่ชาวบ้านทั่วไปจึงมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์มากขึ้น ถือหลักการ “สอนคนด้วยการทำให้อุ...ทำเหมือนพูด...พูดเหมือนทำ” เข้มงวดต่อตนเองและศิษย์ด้วยการปฏิบัติอย่างจริงจัง หลีกเลียงการคลุกคลีมีธุระจำเป็นจริง ๆ จึงพูดกัน ขณะพูดต้องมีสติใช้เสียงเบาที่สุด เมื่อเข้าใจกันแล้วหยุดเงียบ การทำกิจวัตรร่วมกันจึงมีแต่เสียงที่เกิดจากการทำงานเท่านั้น จะย้าเตือนพระภิกษุ สามเณรอยู่เสมอว่า “อย่าให้ผู้อื่นต้องคอยมาบังคับในการทำความคิด” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๕๐ : ๑๐๕)

ในการสอนศิษย์นั้น พระโพธิญาณเถระได้ทุ่มเทอย่างจริงจังด้วยหวังให้ศิษย์เข้าถึงความเป็นสมณะอย่างแท้จริงจึงพยายามฝึกฝนพระภิกษุสามเณรในหลายรูปแบบ ทั้งดูดำ ปล่อยประโลม และบางครั้งก็เคี่ยวเข็ญแบบเอาเป็นเอาตาย ดังคำพูดที่ว่า “ไม่ดีก็ให้มันตาย ไม่ตายก็ให้มันดี” ไม่เพียงแต่สอนด้วยวาจาเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่พร่ำสอนออกไปจะปฏิบัติให้ปรากฏเป็นแบบอย่างทุกคราไป

สำหรับการรับกุลบุตรเข้าอยู่ร่วมสำนัก ได้วางระเบียบไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อทดสอบศรัทธาก่อน เบื้องแรกต้องบวชปะขาวถือศีลแปด เรียนรู้และฝึกหัดข้อวัตรปฏิบัติก่อนเป็นเวลาหนึ่งปี จากนั้นก็บรรพชาเป็นสามเณรอีกหนึ่งปีจึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทั้งนี้เพื่อนก่อกองเขาเฉพาะผู้ตั้งใจมาปฏิบัติจริง ๆ ส่วนศิษย์ที่ผ่านการฝึกสอนจึงล้วนแต่มีความมั่นคงในข้อวัตรปฏิบัติ และได้กลายเป็นขุมกำลังที่สืบสานตามเจตนารมณ์ในปัจจุบัน

นับวันร่มเงาวัดหนองป่าพงยิ่งแผ่กว้างออกไป สาธุชนทั้งใกล้ไกลต่างหลั่งไหลมาตามกิตติศัพท์แห่งศีลสัตย์ของพระป่า เมื่อมาพบเห็นวัตรปฏิบัติยิ่งเกิดความเลื่อมใสศรัทธา ชาวบ้านบางกลุ่มได้นิมนต์ท่านไปพิจารณาตั้งวัดป่าในถิ่นอาศัยของตนบ้าง จึงทำให้สาขาของวัดหนองป่าพงกำเนิดขึ้นทั้งในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอื่น ๆ หลายจังหวัด ตลอดจนในต่างประเทศ พระโพธิญาณได้ส่งศิษย์อาวุโสออกไปเป็นประธานสงฆ์ในสาขาต่าง ๆ ตามลำดับ

พระภิกษุ สามเณรที่ออกไปอยู่ตามวัดสาขาต่าง ๆ ไปอยู่ประจำ เพื่อฝึกอบรมชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ ให้เคารพในธรรม ใช้ธรรมะในการประกอบสัมมาชีพ ยึดมั่นในพระรัตนตรัย พระภิกษุ สามเณร ต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างพระโพธิญาณเถระ พาปฏิบัติมา คือทำตนเป็นผู้เรียบง่ายอยู่กินตามสภาพที่ชาวบ้านเป็นอยู่ รักษาข้อวัตรปฏิบัติมุ่งเผยแผ่ธรรมมากกว่าการจัดสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ท่านให้ข้อตักเตือนสติสานุศิษย์ทั้งหลายว่า “ให้พระสร้างคนแล้วคนเขาจะสร้างวัดให้เอง”

นับถึงปัจจุบัน (ข้อมูลวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๙) มีสำนักสาขาวัดหนองป่าพง ๑๙๗ สาขา สำนักสาขาสารอง ๔๕ สาขา สำนักสาขาสารวจ ๒๓ สาขา และสำนักสาขาในต่างประเทศ ๑๔ สาขา รวมทั้งสิ้น ๒๗๙ สาขา

หน้าที่การงาน

ด้านการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๖ เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับตราตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

หลังจากหยุดชีวิตของการเดินธุดงค์และตัดสินใจตั้งหลักแหล่งที่วัดหนองป่าพง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๙๗ เป็นต้นมา พระโพธิญาณเถระก็มุ่งเน้นการอบรมสั่งสอน การบริหารและการปกครองวัดหนองป่าพง โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ยึดคติที่ว่า “กินน้อย นอนน้อย พูดน้อย ปฏิบัติให้มาก” และ “สอนเขาอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น” พระภิกษุ สามเณร ตลอดจนอุบาสก อุบาสิกาจึงได้แบบอย่างที่ดี ทำให้ชื่อเสียงในด้านวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณรของวัดหนองป่าพงซจรขยายไป ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด สาธุชนท้องถิ่นได้ขอตั้งวัดสาขาวัดหนองป่าพงและขอ

พระภิกษุ สามเณรไปจำพรรษาที่นั่น ทำให้วัดหนองป่าพงมีวัดสาขาจำนวนมาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ถึงแม้ในวัดแต่ละสาขาท่านจะมีพระภิกษุไปเป็นประธานสงฆ์ แต่วัดสาขาเหล่านั้นก็ยังอยู่ในความดูแลของท่าน ให้ความเมตตาแนะนำพร่ำสอน ตลอดจนคอยระวังสอดส่องดูแล กลัวภิกษุ สามเณรจะถูกกระแสนิยมโลกดึงดูตไป ว่ากันว่าเป็นครูบาอาจารย์ที่ห่วงลูกศิษย์ยิ่งนัก ถ้าทราบว่ามีพระภิกษุ สามเณรรูปใดจะลาสิกขา ท่านจะหาอุบายช่วยเหลือและป้องกันทุกวิถีทางจนสุดความสามารถแล้วจึงจะปล่อยไปตามกรรม สำหรับคนที่ไม่เก่งเหมือนคนอื่น จะเมตตาให้อยู่ใกล้ชิดคอยปลุกปลอบให้กำลังใจไม่รำคาญ ไม่ทอดทิ้ง ทั้งการกระทำและคำพูดด้วยความรู้สึกนุมนวลอบอุ่นเป็นพิเศษ

สำหรับศิษย์ที่เป็นชาวต่างชาตินั้น ผู้คนต่างสงสัยว่าสั่งสอนและปกครองอย่างไรในเมื่อไม่คุ้นเคยกับภาษาอังกฤษ และลูกศิษย์ก็ไม่คุ้นเคยภาษาไทย พระโพธิญาณเถระ ชี้แจงว่า

“...ที่บ้านโยมมีสัตว์เลี้ยงหรือเปล่า อย่างหมา แมว หรือวัวควายอย่างนี้ เวลาฝึกหัดมันโยมต้องรู้ภาษาของมันด้วยไหม...” ถึงแม้มีลูกศิษย์เมื่อนอกมาอยู่ด้วยมาก ๆ อย่างนี้ ก็ไม่ได้เทศน์ให้เขาฟังมากนัก พาเขาทำเอาเลย ทำดีได้ดี ถ้าทำไม่ดีก็ไม่ได้ของไม่ดี พาเขาทำดู เมื่อทำจริง ๆ ก็เลยได้ดี เขาก็เลยเชื่อ...”

ศิษย์ชาวอิตาเลียนรูปหนึ่งเล่าว่า “...วันหนึ่งผมมีเรื่องขัดใจกับพระรูปหนึ่ง รู้สึกโกรธ หงุดหงิดทั้งวัน รุ่งเช้าไปบิณฑบาต ก็เดินคิดไปตลอดทาง ชากลับเดินเข้าวัด พอตีสวนทางกับหลวงพ่อกุฎิมอริ่ง ซึ่งทำให้อารมณ์ของผมเปลี่ยนทันที จากความหงุดหงิดกลายเป็นปลื้มทันที...” (คณะกรรมการมรดกธรรม, ๒๕๕๙ : ๑๒๔)

ด้านการศึกษา

เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาคือ การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ วัดหนองป่าพง นับว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีที่จะหล่อหลอมคนให้เดินทางไปสู่เป้าหมายสูงสุดนั้น มีคณะครู นักเรียน นิสิตนักศึกษา เข้ามาศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติธรรมจำนวนมากทุก ๆ ปี

จากวัตรปฏิบัติที่ตรงตาม และคำสั่งสอนที่ตรงไปตรงมา ลึกซึ้งกินใจและเป็นจริงที่พระโพธิญาณเถระได้อบรมสั่งสอนพระภิกษุ สามเณร และสาธุชนตลอดจนคณะครู นักเรียน นิสิตนักศึกษาที่มาฟังธรรม สามารถน้อมนำไปใช้ในชีวิตให้พบความสุขสงบเย็นได้

พระวิสุทธิสังวรเถระ (พระอาจารย์พรหมวงโส) ศิษย์ชาวอังกฤษปัจจุบัน (๒๕๕๐) เป็นเจ้าอาวาส วัดป่าโพธิญาณ ประเทศออสเตรเลีย และเป็นประธานทางจิตวิญญาณของพุทธสมาคมแห่งออสเตรเลียตะวันตก ได้แสดงธรรมเนื่องในวาระครบรอบมรณภาพของพระโพธิญาณเถระ ณ ศาลาวัดหนองป่าพง สรุปความตอนหนึ่งว่า

“...พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท) แม้สำเร็จการศึกษาเพียงระดับชั้น ป.๑ แต่ก็เป็้นสุดของของครู เพราะศิษย์มากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ และศิษย์เหล่านั้นมีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท จนถึงปริญญาเอก แม้แต่นายกรัฐมนตรีของออสเตรเลีย และประธานบริษัทรถยนต์ฟอร์ดก็ยังยอมเป็นศิษย์ หันมาให้ความสนใจและฝึกปฏิบัติการณ์สมถิ เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน...”

ในบรรดาศิษย์มีจำนวนมากมายทั้งชาวไทยและต่างประเทศ ชาวต่างประเทศรูปแรกของท่านคือ พระสุเมโธ (พระราชสุเมธาจารย์) เจ้าอาวาสวัดป่าอมราวดี ประเทศอังกฤษ (สาขาวัดหนองป่าพง สาขาที่ ๑ ในต่างประเทศ ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙) เป็นชาวอเมริกัน นอกจากนั้นก็ยังมีพระภิกษุเขมรธมโม ชาวอังกฤษ (อุปสมบท พ.ศ. ๒๕๑๕) พระปสนโน ชาวแคนาดา (อุปสมบท พ.ศ. ๒๕๑๗) พระคเวสโก ชาวญี่ปุ่น (อุปสมบท พ.ศ. ๒๕๑๘) พระชยสารโร ชาวอังกฤษ (อุปสมบท พ.ศ. ๒๕๒๑) และพระภิกษุปุริโส ชาวออสเตรเลีย ฯลฯ

ด้านการเผยแผ่

พระโพธิญาณเถระได้เผยแผ่ธรรมะตั้งแต่เมื่อครั้งเดินธุดงค์ตามป่าเขาลำเนาไพร บางครั้งแม้จะไม่ได้แสดงธรรม แต่ก็ใช้วัตรปฏิบัติที่ยึดถือพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดให้เป็นครูแก่ผู้พบเห็นไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสามเณร หรืออุบาสก อุบาสิกา เมื่อหยุดการเดินธุดงค์ก็ตั้งหลักแหล่งที่วัดหนองป่าพง และเผยแผ่ธรรมะอย่างจริงจัง ทำให้เกิดความเคารพศรัทธาเลื่อมใสแก่สาธุชนทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ขอตั้งวัดสาขาวัดหนองป่าพงจำนวนมาก ระหว่าง ๑๒-

๑๖ มกราคมของทุกปี สำนักศิษย์และพุทธศาสนิกชน จะมาบำเพ็ญบุญและปฏิบัติอาจารย์บูชาที่วัดหนองป่าพงจนมืดฟ้า มัวดิน

พ.ศ. ๒๕๒๐ พระโพธิญาณเถร ได้จาริกสู่ต่างประเทศ (ประเทศอังกฤษ) เพื่อเผยแผ่ธรรม ตามแบบอย่าง ของพระป่าวัดหนองป่าพง ซึ่งเคร่งครัดในพระธรรมวินัยตามพุทธบัญญัติ ได้แสดงธรรม และอบรมการเจริญสมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ชาวอังกฤษประมาณสองเดือนครึ่ง การ ไปต่างประเทศในครั้งนี้ ได้ตั้งสาขาวัดหนองป่าพง ๒ แห่ง คือที่ประเทศอังกฤษ และประเทศ ฝรั่งเศส

หลังจากกลับถึงประเทศไทย คณะผู้จัดทำภาพยนตร์เพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ บี.บี.ซี ประเทศ อังกฤษได้ขออนุญาตเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่วัดหนองป่าพง ได้ถ่ายทำสารคดีเกี่ยวกับชีวิตและ กิวัตรประจำวัน รวมถึงข้อวัตรปฏิบัติของพระป่าหรือพระกัมมัฏฐานออกเผยแผ่ทั่วโลก

พ.ศ. ๒๕๒๒ พระโพธิญาณเถร ได้จาริกสู่ต่างประเทศเป็นครั้งที่ ๒ การไปครั้งนี้มีพระภิกษุ ปกภโรลูกศิษย์ ชาวอเมริกันไปด้วย ได้ให้การอบรมสมณะวิปัสสนากัมมัฏฐาน แสดงธรรมและสนทนาธรรม ในการไปครั้งนี้มีผู้ถวายสถานที่จัดตั้งให้เป็นสำนักสาขาถาวร ซึ่งห่างจากกรุงลอนดอน ประมาณ ๕๐ ไมล์ และยังได้รับนิมนต์ไปยังประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศ สก๊อตแลนด์ อีกด้วย

การเผยแผ่ได้ขยายออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๑) มีสำนักสาขาของวัดหนองป่าพงใน ต่างประเทศคือ ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย อิตาลี นิวซีแลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ และประเทศสหรัฐอเมริกา รวม แล้ว ๑๔ สาขา

ส่วนสาขาภายในประเทศจากข้อมูล ณ วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๑ มีทั้งหมด ๒๖๕ สาขา

นับว่าพระโพธิญาณเถร ได้เผยแผ่ธรรมะในพระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างไกล มีผลเป็นที่น่าชื่นชม สมควรแก่ การอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากจะได้เผยแผ่ธรรมะด้วยตนเองแล้ว ธรรมะส่วนหนึ่งได้เผยแผ่ทางสื่อประเภทต่างๆ เช่น สิ่งพิมพ์ MP3 CD และ Website ดังนี้

สิ่งพิมพ์ (หนังสือ) มีหลายรายการ ได้แก่

๑. อุลมณี เล่มใหญ่

๒. ๔๘ พระธรรมคำสอน (เล่มใหญ่ขนาด ๘ หน้ายก)

๓. หนังสือชุดธรรมที่สำคัญ มีดังนี้

๑) ชุดโพธิญาณ

(๑) ท่านเจ้าคุณพระโพธิญาณเถร

(๒) ธรรมปฏิสังขาร

(๓) ธรรมะกับธรรมชาติ

(๔) สองหน้าของสังขาร

(๕) การฝึกใจ

(๖) อยู่กับงูเห่า

(๗) อ่านใจธรรมชาติ

(๘) ปฏิบัติกันเถิด

๒) ชุดนอกเหตุเหนือผล

(๑) เรื่องจิตนี้...

(๒) มรรคสามัคคี

(๓) ทางสายกลาง

(๔) เหนือเวทนา

(๕) ดวงตาเห็นธรรม

(๖) สมมุติ วิมุตติ

(๗) นอกเหตุเหนือผล

(๘) สัมมาทิลิ...ที่เยือกเย็น

(๙) ปัจฉิมกถา

๓) ชุดอาหารใจ

- (๑) นักบวช...นักรบ
- (๒) ธรรมในวินัย
- (๓) ข้อวัตร...ทรงไว้
- (๔) สัมมาปฏิปทา...ปฏิบัติสมาธิ
- (๕) สัมมาสมาธิ...ปล่อยอยู่ในการกระทำ

- (๖) ความรัก...เพียรละ
- (๗) ความกลัว...ต่อสู้
- (๘) สัมผัส...บ่อให้เกิดปัญญา
- (๙) “ไม่แน”...เครื่องวัดของพระอริยะเจ้า
- (๑๐) วิมุตติ

๔) ชุดน้ำไหลนิ่ง

- (๑) ทำให้เป็นบุญ
- (๒) อยู่เพื่ออะไร
- (๓) บ้านที่แท้จริง
- (๔) ทางพ้นทุกข์

- (๕) รู้แจ้งโลก
- (๖) น้ำไหลนิ่ง
- (๗) สู่สังขตะ

๕) ชุดกุญแจภavana

- (๑) กุญแจภavana
- (๒) โอวาทบางตอน

- (๓) ประมวลคำถามและคำตอบแนวการปฏิบัติธรรม

๖) ชุดคบแต่ฝ่าฝืน

- (๑) ชุดคบแต่ฝ่าฝืน
- (๒) การเข้าสู่หลักธรรม
- (๓) เสียสละเพื่อธรรม
- (๔) กว่าจะเป็นสมณะ
- (๕) วิมุตติ
- (๖) เครื่องอยู่ของบรรพชิต

- (๗) อุดงค์ ทุกข์ตั้ง
- (๘) ธรรมะที่ยังรู้ยาก
- (๙) ขึ้นตรงต่อพระพุทธเจ้าองค์เดียว
- (๑๐) เห็นตามเป็นจริง
- (๑๑) ทำให้จบ

๗) ชุดโพธิญาณเถโรวาท

- (๑) เข้าวัดทำไม? เพื่ออะไร?
- (๒) การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง
- (๓) ความสงบอยู่ที่ความเห็นชอบ
- (๔) เห็นธรรมดับทุกข์
- (๕) ปกิณกะธรรม

- (๖) ธรรมะมีอันเดียว
- (๗) ความยึดมั่นถือมั่น
- (๘) ทางให้เกิดปัญญา
- (๙) ที่พึงอันประเสริฐสุด

๘) ชุดปุจฉา วิปัสสนา

- (๑) ไม่แน
- (๒) ตอบปัญหาคนไทยในอเมริกา รัฐวอชิงตัน
- (๓) หลวงพ่อชา ตอบปัญหาผู้มาซักถาม

- (๔) ตอบปัญหาคณะคนพื้นโลก
- (๕) สนทนาธรรมกับอุบาสก
- (๖) สนทนากับคุณหมอ

๔. หนังสือเล่มเล็ก ดังนี้

- ๑) ตามดูจิต
- ๒) การปล่อยวาง

- ๓) สติ สมาธิ ปัญญา
- (๑) สติ สมาธิ ปัญญา (๓) บุญข้าวสาก
- (๒) ภาวนาพุทโธ น้ำตาไม่ไหล
- ๔) ที่พึ่งอันสูงสุด
- (๑) ที่พึ่งอันสูงสุด (๒) เรื่องของเปรต
- ๕) พระธรรมเทศนา
- (๑) สัจธรรมความจริง (๓) ฟังธรรมเพื่ออะไร
- (๒) รู้เพื่อสละ (๔) ฟังธรรมตามกาล
- ๖) บ้านที่แท้จริง
- (๑) บ้านที่แท้จริง (๓) หลงสังขารเป็นทุกข์
- (๒) ผู้ตามรักษา
- ๗) ปกิณกะ
- (๑) ออย่าหลงอารมณ์ (๕) สงบเพราะคิดถูก
- (๒) ความหลุดพ้น (๖) ความสงบ
- (๓) การทำจิตให้สงบ (๗) โลกวิทู
- (๔) การสอนธรรมะของครูบา
จารย์

๕. MP3

- ๑) ธรรมเทศนา (ภาษาอีสาน) (๕) สงบเพราะคิดถูก
- ๒) บ่วงมาร (๖) ความสงบ
- ๓) การทำจิตให้สงบ (๗) โลกวิทู
- ๔) การสอนธรรมะของครูบาจารย์

๖. Website ของวัดหนองป่าพงและวัดสาขา มีดังนี้

- ๑) สาขาในประเทศ มีดังนี้
- (๑) วัดหนองป่าพงจังหวัดอุบลราชธานี <http://www.watnongpahpong.org>
- (๒) วัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี <http://www.watpahnachat.org>
- (๓) วัดป่าสุนันทวนาราม จังหวัดกาญจนบุรี <http://www.watpahsunan.org>
- ๒) สาขาต่างประเทศ มีดังนี้

ลำดับที่	ชื่อสาขา/ประเทศ	Email/Website
๑	Amaravati Buddhist Monastery United Kingdom Abbot: Ven.Pra Rachasumedhachahn (Ajahn Sumedho)	Website : http://www.amaravati.org Email : amaravati@ndirect.co.uk Tel. 009 44 144 284 2455 Fax 009 44 144 284 3721
๒	Devron Vihara Hartridge Buddhist Honastery United Kingdom Abbot: Ven. Ajahn Suriyo	Tel. 009 44 140 489 1251 Fax 009 44 140 489 0023

ลำดับที่	ชื่อสาขา/ประเทศ	Email/Website
๓	Chithurst Buddhist Monastery United Kingdom Abbot: Ven. Ajahn Sucitto	Email : chiturs@mailcity.com Tel. 009 44 1730 814986 01 44 7811 852194 Fax 009 44 173081 7334
๔	Aruna Ratanagiri Buddhist Monasteri United Kingdom Abbot: Ven. Ajahn Munindo	Website : http://www.ratanagiri.org.uk Email : community@ratanagiri.org.uk ratanagiri@fdn.co.uk Tel. 009 44 1661 881 612 Fax 009 44 1661 887 019
๕	Wat Pah Santidhamma United Kingdom Abbot: Vet.Pra Phwanavicht (Pra Ajahn Khemadhammo)	Website : http://www.foresthermitage.org.uk Email : prahem@foresthermitage.org.uk Tel. 00144 1926 624 385 Fax. 00144 1926 624 385
๖	Abhayagiri Buddhist Monastery United States of America Abbot: Ven.Ajahn Pasanno	Website : http://www.abhayagiri.org Email : sangha abgiri@aol.com Avuso abgiri@aol.com Tel. 009 1 707 485 7630 Fax 009 4 707 485 7948
๗	Dhammapala Buddhistisches Kloster Switzerland Abbot: Ven.Ajahn Khemasiri	Email : dhammapala@gmx.net Tel. 009 41 336 752100 Fax 009 41 336 752241
๘	Auckland Buddhist Vihara New Zealand	Email : dhammapala@gmx.net Tel. 009 41 336 752100 Fax 009 41 336 752241
๙	Bodhnyana Monastery Australia Abbot: Ven.Pra visuddhisamvarathera (Pra Ajahn Brahmavamso)	Website : http://www.bswa.org.au Email : info@bswa.org.au Tel. 009 61 89525 2420 Fax 009 61 89525 3420
๑๐	Dhammasara Buddhist Center Australia Abbot: Ven. Pra visuddhisamvarathera (Pra Ajahn Brahmavamso)	Website : http://www.bswa.org.au Email : info@bswa.org.au Tel. 009 61 89525 2420 Fax 009 61 89525 3420
๑๑	Bodhivana Monastery Australia Abbot: Pra Ajahn Kalyano	Tel. 009 61 3 5966 5999 Fax 009 61 3 5966 5998

ลำดับที่	ชื่อสาขา/ประเทศ	Email/Website
๑๒	Santi Forest Monastery Australia Abbot: Ajahn Sujato	Website : http://www.satifimi.o.googlepages.com Email : Satiooffice@gmail.com Tel. 009 61 24883 6331 Fax 009 61 2 8542 8286
๑๓	Bodhinyanarama Monastery France Abbot : Ven.Prakruvijisangkakan (Prakhao Nyanatharo)	Tel. 009 33 04 750 88669
๑๔	Santacittarama Monastero Buddhista Italy Abbot : Ven.Ajahn Chandopalo Bhikku	Website : http://www.santacittarama.org Email : Santacit@tin.it Santacittarama@libero.it Sagha@santacittarama.org Tel. & Fax 001 390765 872196 Fax 009 61 2 8572 8286

ด้านสาธารณูปการ

พระโพธิญาณเถระ เมื่อแรกมาอยู่ที่วัดหนองป่าพงนั้น วัดยังมีลักษณะเป็นที่พอกสงฆ์ พระภิกษุ สามเณรอยู่อย่างเรียบง่ายในกุฏิเล็กๆ ๆ มุงด้วยหญ้าคา ฝาผนังด้วยใบตอง ท่านพาลูกศิษย์ทำความเพียรอย่างหนัก ไม่สนใจกับการพัฒนาวัดมากนัก ท่านเน้นในการสร้างคนมากกว่าสร้างวัด ท่านกล่าวว่าเมื่อ พระสร้างคน คนจะสร้างวัดให้เอง

ต่อมา ชื่อเสียงในวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยของท่านเริ่มขจรขยายไปทั้งในจังหวัดอุบลราชธานีและต่างจังหวัด จำนวนพระภิกษุ สามเณรและอุบาสก อุบาสิกาที่มาราบมนัสการท่านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ภายในเวลาไม่กี่ปี วัดหนองป่าพงกลายเป็นวัดใหญ่ เป็นศูนย์กลางของวัดสาขาหลายวัด ดังนั้นการสร้างเสนาสนะเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติกิจของสงฆ์จึงมีความจำเป็น แต่ท่านไม่ยินดีในการสร้างอาคารที่หรูหรา ฟุ่มเฟือย มุ่งสร้างเพื่อใช้ประโยชน์จริง โดยให้ความสำคัญกลมกลืนกับธรรมชาติ และไม่ขอเบียดเบียนด้วยการเรียไร มีเท่าไร ใช้เท่านั้น เสนาสนะส่วนมากสำเร็จลงด้วยแรงงานของพระภิกษุ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกาเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดฝึកความขยัน ฝึกความอดทน และฝึกให้เจริญสติในทุกอิริยาบถ เสนาสนะที่สร้างและพัฒนาขึ้นมีดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๙๗ บุกเบิกงานหนักในการสร้างวัดหนองป่าพง กุฏิ ศาลา ล้วนสร้างเป็นการชั่วคราว โดยใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ หญ้าคา ใบตองชาด เถาวัลย์ ฯลฯ
- พ.ศ. ๒๕๐๖ ศาลาโรงธรรม ขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๔๐ เมตร
- พ.ศ. ๒๕๑๑ วัดถ้ำแสงเพชร อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันอำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ) รวมทั้งตัดถนนขึ้นสู่วัด
- พ.ศ. ๒๕๑๒ หอฉัน ขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๕๒ เมตร
- พ.ศ. ๒๕๑๔ หอระฆัง ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๖ เมตร สูง ๑๕ เมตร
- พ.ศ. ๒๕๑๙ อุโบสถวัดหนองป่าพง เขตวิสุคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร
- พ.ศ. ๒๕๒๐ ขยายที่ดินวัดหนองป่าพงจากเดิม ๑๘๗ ไร่ เป็น ๓๐๐ ไร่ และก่อสร้างกำแพงล้อมรอบสูง ๒ เมตร ยาว ๒,๗๒๐ เมตร
- พ.ศ. ๒๕๒๑ ศาลานอกและเมรุ
- พ.ศ. ๒๕๒๒ เททองหล่อพระประธานบริเวณวงกลมหน้าวัด

พ.ศ. ๒๕๒๓ นำไฟฟ้าเข้าวัด
พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึงประชาชนขนาดใหญ่ ชุดสระเก็บกักน้ำและวางท่อประปาทั่วบริเวณวัด
พ.ศ. ๒๕๒๗ พิพิธภัณฑสถานพระโพธิญาณเถร
สร้างตามโอกาสและความจำเป็น คือ ฎีกาพระภิกษุ สามเณร ๗๐ หลัง และฎีกาแม่ชี ๖๐ หลัง

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชกณะชั้นสามัญที่ พระโพธิญาณเถร

อาการและมรณภาพ

พ.ศ. ๒๕๒๐ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ผิดปกติทางร่างกายมีอาการโง่เงา ทรงตัวไม่ดี กลางเดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ อาการทรุดหนัก ศิษย์นิมนต์ให้ไปรักษาที่โรงพยาบาลสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ แพทย์ได้ผ่าตัด รักษาโรคน้ำสมองไขสันหลังคั่ง หลังผ่าตัดอาการทรงตัวดีขึ้น แต่ความทรงจำไม่ดี เมื่อนากลับมาวัดหนองป่าพงอาการ ทรุดลงอีก อ่อนเพลีย เดินไม่ไหว ต้องนั่งรถเข็น ฉันทอาหารได้น้อยลง

ต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ศิษย์ต้องนิมนต์เข้ารับรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงโปรดเกล้าฯรับไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ แพทย์วินิจฉัยว่ามีสาเหตุมาจากเนื้อสมองเสื่อมจากเส้นเลือดอุดตันและเนื้อสมองตายเป็นหย่อม ๆ รวมทั้งเป็นเบาหวาน รักษาได้ ๕ เดือน อาการไม่ดีขึ้น ศิษย์จึงนิมนต์กลับวัด หนองป่าพง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานสร้างกุฏิพยาบาล ถวาย พร้อมคณะศิษย์ได้ร่วมสมทบโดยเสด็จพระราชกุศล

ระหว่างพักรักษาตัว พระภิกษุ สามเณร ตลอดจนแพทย์และบุรุษพยาบาลผลัดเปลี่ยนเวรกันอุปฐากและดูแล รักษาพยาบาลตลอด หลังปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ เกิดอาการหอบและอ่อนเพลียมาก ศิษย์จึงนิมนต์เข้ารับรักษาตัวโรงพยาบาล สรรพสิทธิ์ประสงค์ อุบลราชธานีอีกครั้ง แพทย์วินิจฉัยว่าน้ำท่วมปอด หัวใจวายจากเส้นเลือดอุดตัน ร่วมกับภาวะไตวาย เจ็บปวด แพทย์ถวายการรักษาเต็มที่แต่อาการไม่ดีขึ้น คืนวันที่ ๑๕ มกราคม ศิษย์จึงนิมนต์กลับวัดหนองป่าพง

เช้ามืดของวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เวลา ๑๕.๒๐ น. พระโพธิญาณเถร ก็ละสังขารไปด้วยอาการสงบ สิริ อายุรวม ๗๕ ปี ๕๔ พรรษา

ปฏิบัติพระสุปฏิปันโน

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นพระเถระผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เคารพในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด มี ปฏิปทาที่ลาจลารวัตรบริสุทธิ์งดงาม กตัญญูตถเวทิตาต่อบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย มักน้อย สันโดษ ฎีกาที่อยู่อาศัยสะอาดโล่งเรียบ ห้องนอนมีเฉพาะเตียงนอนและกระโถน ไม่เก็บสะสมสิ่งของที่ได้จากการถวาย จะเก็บเข้ากองกลางที่เรือนคณาสงฆ์ ส่วนหนึ่งให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณรเบิกใช้ตามความจำเป็น อีกส่วนหนึ่งจะแจกจ่ายไป ตามวัดสาขาต่าง ๆ ที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึง

เมื่อครั้งเดินธุดงค์ตามป่าเขาลำเนาไพร ได้ฝึกปฏิบัติอย่างเข้มงวด เพราะยึดมั่นในอุดมคติที่ว่า “ไม่ตีก็ให้มัน ตาย ไม่ตายก็ให้มันตี” จึงเป็นผู้มีความขยัน อดทน และมีความเพียรเป็นเลิศ ทุ่มเทแรงกายแรงใจ อบรมสั่งสอนศิษย์ทั้ง บรรพชิตและฆราวาส ถึงแม้ท่านจะสำเร็จการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ และนักธรรมชั้นเอก แต่ก็มี ความสามารถ มีอุปถัมภ์ในการอบรมสั่งสอนศิษย์ ทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้เข้าถึงรสพระธรรม พยายาม ฝึกหัดขัดเกลาก่อนตนให้หลุดพ้นจากอวิชชาเลสทั้งปวง ยึดมั่นในคุณงามความดี พัฒนาคณะสงฆ์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และที่เน้นมากคือการปล่อยวาง ศิษย์ที่เป็นบรรพชิตมีด้วยกันหลายรูป เช่น พระราชภาวนาวิกรม (เลี่ยม จิตฺตมโ) พระ มงคลกิตติธาดา (อมร เขมจิตฺโต) พระครูบรรพตวรจิก (จันทร์ อินฺทวโร) พระครูโพธิสารคุณวัฒน์ (สุพงษ์ ฐิตฺตมโ) พระ ครูโพธิสารคุณวัฒน์ (บุญชู ฐิตฺตมโ) พระครูนิโครธธรรมภรณ์ (อเนก ยสฺสทินโน) พระครูพัฒนกิจวิศาล (คำ นิสฺสโ) (คำ นิสฺสโ)

พระครูวชิรธรรมรังสี (ทูล จตตสลฺโล) พระภิกษุแสวง จนฺทสโร ฯลฯ ศิษย์ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่ธรรมะตามแนวทางของท่าน ที่มุ่งส่งเสริมการนับถือพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามแก่นพุทธศาสตร์ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

พระโพธิญาณเถร มีความมุ่งมั่นและตั้งใจในการเผยแผ่ธรรมะ เพราะเกิดสำนึกในมโนธรรมว่า เมื่อสร้างประโยชน์ตนได้เป็นที่พอใจแล้ว ให้สร้างประโยชน์บุคคลอื่นจึงจะได้ชื่อว่ากระทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ดังนั้นหลังจากจาริกธุดงค์พอสมควรแล้ว ท่านได้พำนักและพัฒนาวัดหนองป่าพงให้เป็นที่เผยแผ่ธรรมะ ทั้งด้วยการแสดงธรรม ปฏิบัติธรรม นำหัวข้อธรรมที่สั้น ๆ กินใจติดตามต้นไม้ทั่วบริเวณวัดให้ผู้ได้มัววัดใช้เป็นข้อเตือนใจให้สำรวมระวัง และเป็นข้อคิดในการดำเนินชีวิตให้พบความสุข สงบเย็น

ท่านได้จาริกต่างประเทศ ๒ ครั้ง พิจารณาเห็นกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นปฏิรูปเทศ คือประเทศอันสมควรในการประกาศพุทธศาสนา จึงจัดให้ศิษย์ฝรั่งเศสอยู่ประจำ เพื่อดำเนินงานในด้านการเผยแผ่ต่อไป

ศิษย์ชาวต่างประเทศ เช่น พระภิกษุราชสุเมธาจารย์ (พระภิกษุสุเมโธ) พระภิกษุปสนุโน พระภิกษุชยสาโร พระภิกษุเชมธมฺโม พระปุโรโส และพระภิกษุคเวสุโก ฯลฯ

นอกจากประเทศอังกฤษแล้ว พระพุทธศาสนายังเผยแผ่ต่อไปสู่ประเทศอื่น ๆ อีก เช่น ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สวิสเซอร์แลนด์ อิตาลี และประเทศสหรัฐอเมริกา นับว่าพระโพธิญาณเถร เป็นพระเถระผู้มีคุณูปการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

ในส่วนของพระธรรมคำสอน ซึ่งมีจำนวนมากมายก็ได้เผยแผ่ในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์เทปบันทึกเสียง MP3 CD และ WEBSITE เป็นต้น ถึงแม้ท่านจะมรณภาพไปแล้วหลายปีก็ตาม แต่ศิษยานุศิษย์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศก็ยังเคารพ และปฏิบัติตามแนวทางที่ท่านวางไว้อย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากช่วงระหว่างวันที่ ๑๒ มกราคม ถึง ๑๖ มกราคมของทุกปี ซึ่งเป็นวันครบรอบวันมรณภาพของท่านจะมีศิษย์ทั้งบรรพชิตและฆราวาสหลังไหลมัววัดหนองป่าพง เพื่อปฏิบัติธรรมเป็นอาจารย์บูชาอย่างล้นหลาม

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) จึงเสมือนเพชรน้ำเอก เป็นอัญมณีล้ำค่าของพุทธศาสนิกชนและเป็นดวงประทีปแห่งธรรมที่ทอแสงทอง ส่องธรรมแก่ปวงชนทั้งชาวไทยและชาวโลก ได้ร้อยกรองบทกวีเป็นภาษาอังกฤษ และเทิด โปธิ มงคล ศิษย์ชาวไทยได้ถอดความออกมาเพื่อถวายเป็นอาจารย์บูชาแต่ท่าน ดังนี้

Luang Por...

You were a fountain
of cool stream water
in the square of a dusty town,
and you were the source of that stream
on a high unseen peak.
You were, Luang Por, that mountain itself,
Unmoved
But variously seen.
Luang Por, you were never on person, you were never a person,
You were
Always the same.
You were the child laughing
At the Emperor's new clothes, and ours
You were a demand to be awake,
The mirror of our faults, ruthlessly kind.
Luang Por, you were the essence of our texts,

The leader of our practice,
The proof of its results.
You were a blazing bonfire
On a windy bone – chilled night,
How we miss you!
Luang Por, you were the sturdy stone bridge
We had dreamed of.
You were
As at ease
In the present
As if it were your won ancestral land.
Luang Por, you were
The bright full moon
That we sometimes obscured with clouds.
You were as kind as only you could be.
You were as hard as granite,
As tough as nails,
As soft as butter
And as sharp as razor.
Luang Por, you were a freshly dripping lotus
In a world of plastic flowers
Not once did you lead us astray
You were a lighthouse for our flimsy rafts
On the heaving sea.
Luang Por,
You are beyond my words of praise and all
Description.
Humbly, I place my head
Beneath your feet.

ชยสาโรภิกขุ วัดป่านานาชาติ
(เมษายน ๒๕๓๘)

หลวงพ่อ

คำกำเนิดธารน้ำฉ่ำเย็นใส	รินรินไหลโลมแจ่มทั่วแหล่งหล้า
ชำระบัพตบชำระอวิชชา	ธารปัญญากระแสนธรรมฉ่ำใจชน
คือสุดยอดสูงสุดเย็นหยุดนิ่ง	เห็นความจริงแจ่มประกายแจ่มมรรคผล
สงบเย็นเช่นสิงขรไม่ร้อนรน	ทั้งตัวตนไม่ยึดถือว่าคือใคร
ท่านเป็นหนึ่งในซึ่งใจใครอาจเห็น	หลากหลายเป็นหนึ่งในเงาขุนเขาใหญ่
เป็นหุบเหวโขดเขินเป็นเนินไพร	เห็นต่างไปแต่ท่านเป็นอยู่เช่นนั้น
คือเหล็กกล้าศิลาแกร่งสู้แรงกร้อน	คือนุ่มอ่อนนุ่มอ่อนหยุ่นยาวสัน
ทั้งแหลมคมกลมกลิ้งทั้งตั้งตัน	เพื่อปลุกปั่นปลดเชลาเราทุกคน
ท่านชี้ธรรมนำทิศพิชิตทุกข์	พิชิตสุขอุปสรรคสู่มรรคผล

เมตตาทรรณอำมหิตพิชิตชน	โหดให้ศิษย์พิชิตตนพิชิตธรรม
หลวงพ่อก็คือประกาศารชานโชดเชิน	คือโคมนำดำเนินผ่านกายคำ
คือกองไฟในคีนหนาวซบเงาดำ	คือหลักค้ำร่มคลุมเกราะคุ้มภัย
ประทีปทองส่องธรรมนำวิถี	แสงสุริย์สว่างหล้าส่องฟ้าใส
พระคุณท่านกินเทียบเปรียบสิ่งใด	รังมิให้เราหลงหลุมพราง
เป็นบัวบานบริสุทธิ์งามผุดผ่อง	ไม่มีหมองเหมือนโคมลคนเสกสร้าง
เผยพุทธแท้แผ่ธรรมเดินนำทาง	เป็นแบบอย่างเป็นยอดของยอดคน
คิดหาคำสรรเสริญเกินคิดหา	ให้สมค่าคุณธรรมนำมรรคผล
พระคุณเหนือเกล้าเนาภมล	พาศิษย์พ้นทุกข์ภัยสุขในธรรม
นำธูปหอมเทียนหอมพร้อมดอกไม้	น้อมดวงใจนอบเกล้าบเข้าคำ
บูชาคุณหลวงพ่อบูชาบูชาคำ	ขอบคุณคำคุณผลพันทุกซ์เทอญ

เทอด โปธิมงคล

ร้อยกรองจากเค้าคำประพันธ์ภาษาอังกฤษ

ของพระอาจารย์ชยสาโร วัดป่านานาชาติ

(๓๐ กันยายน ๒๕๓๘)

ด้วยเกียรติคุณดังกล่าวแล้วนี้ จึงขอยกย่องเชิดชูให้พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เป็นปราชญ์เมือง
อุบลราชธานี

หนังสืออ้างอิง

คณะศิษยานุศิษย์. ไตรัมโพธิญาณ. กรุงเทพฯ พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๐.

..... อุดมณี. กรุงเทพฯ พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ โรงพิมพ์ บ.เอ็น. พี สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๙.

วัดหนองป่าพง ทะเบียนวัดหนองป่าพงและสาขา ๒๕๕๙. ม.ป.ท., ม.ป.ป.